

բոլոր ճառախօսները անգուպ յարձակումներ էին գործում Հայաստանի կառավարութեան և Դաշնակցութեան վրա: Խորհրդարանի դաշնակցական պատգամաւորների փորձերը՝ զգաստութեան հրաւիրելու՝ առաջ էին բերում աննկարագրելի աղմուկ ու բողոք: Բանը հասաւ այնտեղ, որ պատգամաւորներէց մէկը՝ սոց. — յեղափոխական Սաֆիքիւրդսկին առաջարկեց հեռացնել Ագրբէջանի Խորհրդարանէց դաշնակցական պատգամաւորներին: Միայն երկու հոգի փորձեցին քննադատել և՛ Ագրբէջանի կառավարութեան պրոպոկացիոն ընթացքը: Ընկերավարական Ազամալի Օղլին և Մասդ Քարայեւը բաց կերպով ամբաստանեցին կառավարութիւնը, որ Կարսի արքեւոտ դէպքերը ստեղծած են Բաղուի դրդումով: «Եթէ կառավարութիւնը անմեղ է, բացականչեց Քարայեւը, այն ժամանակ ինչացո՞ւ են այն միլիոնները, որոնք ուղարկւում են Հայաստան»:

Եւ մինչ Ագրբէջանում շանթ ու որոտ էին թափում, Կարսում կեանքը արդէն խաղաղել էր: Հէնց որ ըմբոստ շրջանները յայտնեցին հարստակութիւն, ղինւորական միջոցները վերջ դտան, և ժողովուրդը անցաւ սովորական աշխատանքի: Հայաստանի ոչ մի շրջանում հայ-մաճմեստեան յարաբերութիւնները այնքան լաւ չէին, որքան Կարսում: Այդ բարի-հարեանական յարաբերութիւնների ցուցադրութիւն եղաւ Կարսի քաղաքային Խորհրդի արտակարգ նիստը՝ փետրւար 17-ին՝ մասնակցութեամբ քիւրդ և թուրք բնակչութեան ներկայացուցիչների:

Խորհրդի նախագահը բանալով ժողովը՝ դիմեց քիւրդ և թուրք ներկայացուցիչներին ողջոյնի խօսքով՝ ասելով, որ եթէ նրանք որոշել են հայերի հետ ապրել հաշտ ու խաղաղ, հայերի կողմից էլ կը զանեն նոյն եղբայրական անկեղծ վերաբերումը: Պատասխանեց Գէոլի շրջանի ներկայացուցիչ Թալի բէգը՝ յայտարարելով, թէ պատահած ցաւալի դէպքերի ամբողջ պատասխանատուութիւնն ընկնում է եկւոր խոռվարանների վրա: Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը մոռանայ այդ թիւրիմացութիւնները և լաւ վերաբերւի իրենց հետ, իրենք խոստանում են լինել Հայաստանի Հանրապետութեան խաղաղ և օրինապահ քաղաքացիները:

Ապա, ի պատասխան բանւորների և գիւղացիների ողջոյնների, խօսեց Մուրղանի շրջանի ներկայացուցիչ Արիֆագանը: Սա ևս պնդեց, որ բոլոր դէպքերի պատճառը դրսից եկած դրդիչներն են և որ տեղական ազգաբնակչութիւնը ձգտում է խաղաղութեան: Առանց հայերի, ասաց նա, մաճմեստականները չեն կարող ապրել. մի քանի ամիս ևս այսպիսի կեանք, և մաճմեստական շրջանները քար ու քանդ կը լինեն ու կը փչանան սովից:

Նոյն միտքը յայտնեցին և Զարուշատի ներկայացուցիչները՝ Բաղըր ազա Մահմէդ Օղլին և Զալիլ աղա Մահմէդ Օղլին: Սրանք ևս «ցաւալի դէպքերը» բացատրում էին արտաքին դրդումներով և խոստանում լինել հաւատարիմ Հայաստանի Հանրապետութեան՝ այն յուսով, որ «հայերն ու մաճմեստականները կապրեն եղբոր պէս, ինչպէս ապրում էին Նիկոլայի ժամանակ»: